TECHE
UDINE

MANOSCRITTI

FONDO JOPPI

Manoscritto n. J_MSS_0634

I manoscritti che compongono compongono il fondo, assieme alle migliaia di testi a stampa - compresi rari incunaboli e cinquecentine - il Fondo Joppi, sono quasi esclusivamente di interesse friulano. La raccolta si è formata nell'arco di una sessantina di anni grazie alle ricerche di Vincenzo ed Antonio Joppi.

Collocazione:

Biblioteca Civica "Vincenzo Joppi", Udine - Inventario dei manoscritti del Fondo Joppi
https://www.techeudine.it/fondo-joppi
https://www.sbhu.it/

(inedito)

~ 1567. ~

634
[illegible]

De munienda Urbe Utinensi

Joannis Bap.tæ Arrigonij Cancell: Commentarius.

Libet hoc loco, ut gratiam ab iis meam, qui pub.co monum.to ali=quando legent, literis mandare et in unum ea omnia conferre, quæ de munienda Urbe statuta, decreta, et acta sunt extremo superiori anno et hoc ineunte, qui est a Virginis partu sexagesimus septimus supra millesi=mum quingentesimum. Quæ quidem mi n° præstanda illud studio desiderari et cum certum veritatis testimo=nium scripta continerent nostra; tum ut infinita posteritati (si modo illa tamdiu extabunt) ii, qui in his oris nati cœlum hoc haurient. Singularem Ven: Reip: post homines natos clarissime providen=tiam, et munificam erga suos charitatem ac benevolen=tiam et videant omnes, et admirentur. Quod si qui erunt, qui illustriorem præterea pigent, ii sic cogitare debebunt me ut in altero illo, ut certe orationi nostræ fides habeatur, præstare facile potuisse: quod internuntius Venetiis publicus rem totam pemouerim, et tandem non eius tractationi interfuerim sic in altero, ut splendoris mul=tum habeat oratio nostra nec elaborasse me admodum nec si elaborarim satis commode assequi potuisse.

Quod à politiorum studiorum ratione ad agendi solertiam
plane adolescens delapsus, faciendae atque ornandae ora:
tioni vacui ac liberi temporis minimum tribuerim. Ini:
tium autem narrationis huiusmodi faciemus.

Munita iam magna ex parte novis moenibus, propugnaculis,
et fossis Bergomo Urbe in Gallia Cisalpina, cum Patres,
qui Venetam Remp: administrant, eius Imperium vi:
derent, qua Fori Iuliensis Regio Bergomensi agro quasi
ex altera parte respondet, quod nullis communitum aut
septum praesidiis sit, quibuscumque hostilis impetus incur:
sionibus pervium patere, Remque Publicam eo in re per:
inde se habere atque eos qui tergum quidem dili:
genter armarint, summum pectus vero nobilissimam
corporis partem neglexerint, in eam praecipue curam
incumbere coeperunt, ut eo quoque ab latere quod
quidem priorum Imperij quemadmodum alterum
illud puppim appellant, munirentque his pariter
totius Italiae certa aliquando ratione stabilirentque,
atque in tuto sisterent. Meminerant minimum
ij non solum quot paulo inclinatione aetate influentes
Gothorum Vandalorum, Hunnorum, Longobardorum,
caeterarumque Barbararum nationum copiae per
Foro Iulienses portas universam pene Italiam,
quasi inundarint, verum etiam quot superio:
ri aetate a Turcis, quot a Germanis postremo,
ham

tum cum Reipublicæ fortunæ vehementer vexarentur,
insignes aeque duos Patres secum videbant;
observabant etiam ante oculos, quæ bella ut pluri-
mum sequuntur, fuga, errores, exilia, obsidio, di-
reptio, vastitas, vis ferrum item, atque ignis,
luctus prudentiæ, summa solicitudo atque orbitas,
ceteraque discrimina, et duræ conditiones quibus
ij præsertim populi qui tectis invalidis munimi-
ne liberi incolunt, affici affligique solent. Sed
istam deinde curam ac solicitudinem valde quod
Patris auxit cum Aloysii Mocenici Divi Marci
Procuratoris, qui summa cum autoritate Legatus
omnem continentis oram lustrarat vehemens
ad id curandum cohortatio: tum de Sigetho in
Pannoniæ finibus munitissimo oppido ab Im-
peratore Turcarum expugnato, et capto nuntius
acceptus. Erant tunc in Principis Collegio sex
Viri, qui Rempub. in Senatu regebant. Matthe-
us Dandolus, Hieronymus Grimanus Marci
Procuratores, Hieronymus Zanes, Nicolaus
Pontes, Marinus Caballus et Hieronymus Supe-
rantius Equites. Erant itidem quinque Viri,
qui res continentes bellicas, Erariumque, et
Vectigalia procurabant. Andreas Baduarius,

Augustinus Barbadicus, Marcus Pasculus, Hie=ronymus MauroceNus, et Franciscus Bernardus. Iis cunctis referentibus ineunte mense Octobre senatus consultum factum est, ut publicis li=teris continuo evocarentur Venetæ Militiæ Princeps Vir. Sfortia Pallavicinus omnium copiarum Præfectus, Astor Balionus omnium Peditum armaturæ Dux, Hieronymus Martinengius turmæ Equitum cataphractorum, et peditum om=nium pro ordinibus ductor, ac Iulius Savornia=nus itidem Equitum Ductor, ut eorum consilio et rei militari scientia tanti ponderis negotium conficerent. Perscriptis, datisque ex Senatu consulto literis Præfectus, Ducesque die constituta adfuerunt. Post eorum Adventum res confestim in Collegio Patrum tractari cœpta est, et deinde ad tantæ rei ut par erat cognitionem dierum aliquot mora interposi=ta, intra quos Sfortia Præfectus, et Astor mutatis ad celeritatem Equis ad invisendos Foriiulii fines adproperarunt. Id ut cæteri quoque Duces haud facerent; illud in causa fuit quod Martinengius cum Mocenico Legato non ita multo antea ex ea Provincia

Provinciam redierat: Savornianus vero ex Utini Principibus natus vitâ finem inierat, aditurqz; et cursatus in ea Regione per dies fuerat. Haec dum agebant, gravis interea rumor apud Utinenses spargi coeptus est, satis ille quidem constans, licet adhuc sine Auctore, statuisse Rempub: arcem Utini tantum communiri, magnam Aedibus Civium impendere ruinam: non Aedificia: non curiam: non Palatia: non Deor: Mortalium templa tuta satis iam fore: Urbi denuum universae exitium, atque eversionem imminere. Quibus commoti septem viri Utinenses qui summus est ex publicis Urbis Magistratibus me quamprimum Venetias, ut quae agerent decernerentur, diligenter pernoscerem; eosq; literis certiorem facerem, contendere iusserunt. Balionus interim, postq; eum Palavicinus accelerato itinere Venetias redierunt. Ab eorum reditu agi rursum res coepta: et quod non idem omnibus sensus inerat, pluries dies in Collegio Patrum mutuis inter sese contentionib; agitata est. Donum sententiae fluctuantibus

omissis, à quibus inter disceptandum quidam
discesserant, huiusmodi fuerunt. Sfortia Sfectus,
ut in declivi ad meridiem monte, quem vulgo
Divi Heliæ vocant (abest is à monte Falcono
ad tria passuum millia, ab Utino ad viginti)
Castellum in primis excitandum septem turribus
ad præsentem sui militaris usum communitum,
ac deinde in extremis Vicorum Utini partibus
Patrum arbitratu munitissima arce, è Reipub.
esse censebat. Balionus, et Martinengius
Utinensem Urbem, qua nunc iusta stat magni-
tudine muniendam consulebant, Savornianus
vero Strassoldum muris, propugnaculisque
vallandum summopere suadebat. Atqui Divi
Heliæ Mons ut muris, et munimentis instrueretur,
ob id ex usu, et commodo Reipub. esse dicebatur,
quod ad extremos eius confines positus; quod
mare, et Sontium fluvium in mare labentem
proximum habeat: quod intercipiendis com-
meatibus præsidiorum, hostibus videndis idoneus
valde foret, mari que pariter, et sedem facile
posset. Strasoldum ut præmuniatur, expedire
senatui

Senatui eâdem causâ disceptabat, quod natura situque inexhaustis paludibus circumseptum, haud longè à mari, fluminique in id influente abesset: quod Aquileiæ proximum, quæ incumbentibus olim barbaris imposita fuit: quod alienæ demum ditionis agro immineret. Sed Utinum Mirificis molibus, munitioneque ædificandam, iis præcipuè rationibus contendebatur, quod in lata planitie situm montem haberet in intima sui parte; eique Arcem ad loci munitionem egregiè superstructam, quod nullus editior ei locus unde tormentis quati posset, impenderet: quod alenti sui exercitum obsidentibus nequirent: quod Princeps in Provincia Urbs, et in umbilico Regionis posita fidelissimorum Civium, atque optimorum numero instructissima esset: quod ampla in ea arearum Plateorumque spatia protendi possent: quod longè pariter à finibus abesset, ac detritis viis omnibus, per quos aditus Barbaris in Italiam est, insideret: quodque demum post eam, quæ propiora Venetæ Urbi loca respicit, alieni hostilisve agri nihil haberet. Hæc cum dicerentur, in

tanto venisset. Patribus id demum consilium, uti Urbs Utinensis muniretur, inclinare videbantur. quam quidem ad rem eo propensiores erant, quod bini olim ex Metaurensium Principibus, quorum alter non ita multo ante hoc tempus praefecturam omnium Reipublicae ~~pedestrium~~ copiarum gesserat: alter vero multis ab hinc annis Reipub. Militum Imperator excellenti laude, et gestarum rerum gloria floruerat, ut munitior omnino ea Urbs fieret autores valde Reipub. fuerant. Accesserat ad haec etiam Chesonij et tormentariorum militum praefecti praestantis militari virtute viri opinio, quam superiori anno Patavij moriens testatam reliquerat, quo ego tempore Praetorius scriba Cancellarium vocant Patavini Praetoris, Praefectique virorum clarissimorum iussu literas ea de re ad Principem dedi. Verum inimmeris suspensos, atque solicitos eorum animos reddebat, quod subpostea a quibusdam dici coeptum est, Rempub: inanem laborem capturam: frustraque thesauros insumpturam, quod ad Urbem muris, turribusque cingendam defutura plane essent omnia

omnia, ut de re quidem certe incredibili pretio commendo: caruit quippe eam ad millia passus multa non solum saxea, et lignea Materie, sed tenaci quoque creta, et sabulo; effecique nisi maximo cum impendio haud quaquam posse opera ut suppetant calcarie, et laterariae fornaces, caeteraque ad tantum conficiendum opus necessaria, et opportuna: solum ad Urbem positum non cohaerescere: glarea tantum et calculis obtegi: quod nec adeo firmum, et solidum sit, qui in superstructa molitione vitium facturi facile sint: Aniculorum id fossionibus conficiendis quasi natum, aptumque esse: putealem aquam deficere: perenne flumen, quod Urbem praeterlabatur, nullum esse, et ut in pauca conferam, eam praeter quam caelo, quod cum aliis commune habet, carere plane omnibus igne, aqua, terra. Praeter haec illud quoque incommodum adjici dicebatur Urbem facile intercludi posse, quo minus ad eam commeatus, et praesidia deduci possint, quod a mari portubus, fluminique longe

obsit. Ad haec eluenda incommoda cum remedium adhiberi posse aliquatenus videretur, si priusquam muniminis opus Respublica aggrederetur, lato alveo amnis ex Tilia vento deriuaretur, cuius deducendi quadraginta ab hinc annis initum consilium fuerat noua indies commiscebantur rationes, quibus id quoque arduum, multisque difficultatibus obnoxium dicebatur, inter quas praecipuum hoc erat, quod is fluuius rapidus et [illegible] foret. Haec dum Venetijs aguntur, Veroni interim Ciues timor incessere coepit, ne ob materiae et caementorum apud eos inopiam esse Patres vererentur, ne eo veniretur, ut Castellum tantum, siue Arx erigeretur; communisque ac priuata ne detrimentum, et iacturam ea de re facerent. Quare habitum a septemuiris Ciuitatis Consilium fuit; eoque decernente Oratores delecti qui cum mandatis publicis quam primum Venetias se conferrent Bernardinus Amadriseus ac Petrus Pencotius Iurisconsulti, et Iacobus Brambilla, e populari ordine vir. Eodem

fere

seu tempori Patres permulti, quae in medium afferebant, difficultatibus permoti, eâ de re literas ad Magistratum Utinensem in hanc sententiam dari decreverunt, ut quoniam Urbis communitioni faciendae pleraque omnia defutura ostenderant, curaret is adhibitis Peritis, solertibusque hominibus, ut senatus quam diligentissime certior fieret, num ea calcis, laterum, cretae, argillae, lapidum, lignorum, caeterorumque difficultas foret, ut quo minus opus aggrederentur, deterreri impendio Reip. deberet. Ad fossas quoque Urbis ut fodi faciendas ad soli ingenium exquirendum mandarunt. Erat tunc Utini Magistratus Franciscus Duodus spectatae plane virtutis et diligentiae Vir, qui cum ad exactam rerum omnium notitiam habendam nihil praetermisisset, Patribus demum rescripsit ad Urbem prope magnam esse caementitiorum caeterorumque lapidum copiam, tum eorum qui compagi murorum adhibentur, tum albörum, qui ad materiem calcariam exiguntur; nec opus profecto fore, ut ad saxa montibus avellenda ullo Reip. sumptu certi hominis

pittancu: Terram munitioni faciendae, susti-
nendaque ineptam haud esse: eruta, argillaque
fodinis ad coctilis lateris, aggeresque ducendos
abundare: Signationis apparitionem aliquan-
tulum quidem negotij facturam, quod cre-
denda arboris uis longe ab Urbe absit, sed fieri
nihilominus haud ualde magno impendio posse,
ut superans etiam materies Turro, Natisone, ac
Tiliauento fluuijs conuehatur. Relictatis in Dimi-
pto Collegio Duodi literis cum ab re abesse Patres
intelligerent, quae opus interpellarent impedim.,
cuncti fere in eam sententiam iuerunt, ut nouis
propugnaculis, et moenibus Utinum munitissi-
mum fieret. Non omittam hoc loco illud dice-
re Venetam Remp., qua nihil hac tempestate
admirabilius orbis Terrarum habet, in eo prae-
cipue munere, quod omnium praestantissimum
est unam excellere plurimum: facultatem
illam intelligo ceterarum omnium facile Prin-
cipem, quae Ciuitatum procurationem sibi
uindicat, et regendi Imperij muneri praeposi-
ta est quam ciuilem rationem, et prudentiam
appellant

appellant bellicarum, atque Urbanarum rerum scientia, et tractatione contentam. Hac etenim facultate Duce, et Magistra prudentissime ij censuerunt modestissimae Reip: quaeque intra fines se continens suos iusti imperij laude semper ceteros Principes anteisset, rationibus haud conducere, ut alienae ditioni propiora loca; quaeue post se alicui munitum agri quicquam haberent, adeo diligentius. Hac quoque duce, et administra sapientissime ij monuerunt loca in primis celebria Aedificijs, moenibus ampliora, et tutiora facienda esse, cum stabiliendi Imperij causa, tum proximis e vicis hominum confugientium tuendi, et retinendi gratia; eamque ob rem oportere in primis quasi corporis cuiusdam validi formam institui, quod deinde, ut status, et Reipub: rationes ferant, vallorum, et propugnaculorum quasi brachio instrui, et firmari valeat. Accedit ad has illa quoque cogitatio esse usu bellorum informatas arces, Castella, vallosque quantumuis munitissimos novis disciplinae militaris

artibus, summoque studio in nullo sero negotio hac tempestate exponant, capi dixi: amplos vero Viros (ex modo ad munitiones sint) quam paucissimos id periculum post hominum memoriam subijsse. His ita dispositis, ac cogitatis universo Patrum collegio placuit, ut Praefectus, Studijs Scripti sigillatim sententias de re tota consignarent suos, uti res integrae referri, exquiri Senatus voluntas explicari posset: quod quidem ab eis diligenter, accurateque factum fuit ad Xiiis: cal: Decembris res in Senatu proponi coepta est, quo quidem die, partim etiam postridie recitatae fuerunt militarium praefectorum opiniones: Vibini praesertim Principes, quos supra memoravimus, Jordanis Ursinij olim Reip: pedestrium copiarum praefecti, et Chiusonij sententia. His recitatis sex Viri pro consultores, praeter unum Marinum Caballum, et quinque Viri pariter Hieronymum Maurocenum, et Franciscum Bernardum rogationem in hanc sententiam tulerunt, ut quandoquidem per opportunum aliquem locum in Foro Iulio ad praesentem militaris artificij rationem communiendum e Rep: esse censebant

Senatus

Senatusconsulto diligentiq Urbs Utinensis, in
qua eo minori civium, et populo, quo poterit
damno ac Reip: impendio novum et quod
eius fieri posset, amplum muniminis genus
instituentq, resumpto deinde senatui facul=
tate consultius decernendi, qua fossae, mun=
dum? ceteraq. munimenti genera forma
atque amplitudine duci, et extrui deberent.
Cabellus contra, Marcantonius, et Bernardinus
communis sententiis iubebant ut quoniam
sine maximo ac incredibili Reip. sumptu,
longoq. multorum annorum intervallo
id perfici haud poterat, tanta rei tractatio,
et consilium in aliud commodius tempus rej=
iceretur. Res utrinq. in bis concionibus qua=
ter vocato senatu acriter agitata, et demum
nono cal: Decembris: prior rogatio recepta est.
Postridie eius diei Principis iussu Sfortiae prae=
fecto, ut ad nonas cal: Decem: rursum Venetias
se conferret, publicae literae perscriptae sunt.
Discesserat autem is, Ducis Patrum permissu
paucis ante diebus scriptum itidem fuit Ma=
gistratibus Patavij, Veronae, ac Utini, ut Ba=

tono, Martinengio, et Sauorniano idem mandarunt. Adfuere ij ad diem dictam; tuncque consulto diligenter cœptum est, quæ præcipue extruendæ nouis molibus Vrbis ratio, quodue quæ forma adhibenda esset. Verum interim pergrauis in uno utroque autem sponsi in tanti seu sententiam audiri cœpti sunt, Remp: haud idoneo tempore opus aggredi pene infinitis incommodis plurimis, et difficultatibus affectum, quodque immane auri pondus requirat: quatuor decies centena numerum millia, et eo amplius in id operis Remp: insumpturam; quodque ex eius dignitate minime erit omittendum iam cœptum quod materiæ, cœmentorum, rerumque omnium minus ad Vrbem indigentia sit. Quam obrem ad 16. cal: Ianuarij rursum Senatu coacto decretum fuit, ut ne quid Reip. detrimenti fieret, Maiestatique eius imminuendæ, si post inchoatum opus quod fortasse duriora, et difficiliora, quam asserebantur, fierent, illud intermittere cogeretur, tres ex senatoribus Legarentur, qui cum præfectis, huiusque et architectis se in rem præsentem conferrent accurate pernoscerent, ac deinde ad Senatum

renuntiarent

renuntiarunt. Lecti autem ad id munus suffragijs fuerunt Thomas Contarenus, Malchio Michaelus, et Aloysius Morenicus Marci Procuratores: qui deinde ad. 6. cal. Januarij difficilimo anni tempore impeditissimis ob imbres nijs Vetijs solventes ad quartum nonas eiusdem mensis Utinum applicuerunt. Recepti ij perhonorifice a Praesido, et septemviris fuere, qui universa fere Civitate comitante ipsis advenientibus ad tertium ab Urbe lapidem obviam iverant; deductique ad diversorium sunt. quod eis publice per opportunum paratum fuerat ad Coenobium sodalitatis servorum: quo in loco septemviris fere quotidie officij causa eos adeuntibus atque omnibus honorum generibus liberaliter honestantibus usque ad discessus diem libentissime sunt commorati. Venerunt cum illis una praeter unum Sfortiam Praefectum adversa, ut dicebatur, valetudine laborantem, belli Duces, quos supra memoraui omnes, et praesens Moretus quoque Calaber, et Melioninus, hic Brixianorum, ille Foroiuliensium pro ordinibus militum Tri=

binus, mensoribusque, et architecti complures. Postridie, et in sequentibus diebus Bolionus, et Martinengius addictis Legatorum iussu fossioni operis diligentissime exquirendi coeperunt qualem solum, tellusque undequaque ad Urbem foret infinitis prope ad Tabrae alveum, et ima fossae, quae moenia Urbis cingit, fossionibus factis. Haec Princeps belli ducem una fuit. Huic proxima ut hominibus in metandis Urbibus, murorumque ambitu designando solertibus, moenium circuitus dimensionem, ichnographiamque Urbis fieri curarent. Legati interim muros circumire, turres, fossas perviderent; perennibus iugis aquae puteos metiri; prata, agros, amnibus Urbi proximos invisere: Fabros, Lignatores, Putearios, quique flumina arcere, dirigere, admittere sciunt: textilium Taberculorum, calcisque excoctores, lapidum fossores, aliosque artifices, ac navos, industriosque homines ex domibus, et officinis arcessere, qui cuiusque rei peritia, quae conditionibus sint; quinam caementorum, lignorumque parandorum redemptores esse cupiant, indagare: operarum, plaustrorum, iumentorum numerum

quinam

quæsiverunt nullam cessationem facerent, nihil deniq. intentatum, aut inexploratum præterirent: Hæc dum præsenti animo à Legatis, Bellicis præfectis, et architectis geruntur, tota interea civitas occupata esse, omnia officium, studium, diligentiam præstare, deferreq.; ut quo quidque in loco materiæ, et cœmentorum reperiretur, quæ item curium, et operarum, quæ lignorum ad formas conficiendas, quæ lapicidinarum ad saxorum vim eximendam, et comparandam: quæ arenæ fossitiæ, et fluviatilis copia esset: quini denium electi, assuetique homines forent ad illa convehenda, propioraq. Urbi exhibenda, Legatis innotesceret. Quodq. bonum, faustum, fortunatumq. Civitati universæ sit, compertum est demum, non tantum ad aggeres, vallosque extruendos, laterés ducendos, calcis, arenæ, saxorumque omnis generis facultatem, et copiam præbendam Terræ solum appositissimum esse: Sed (quod minime etiam indigenis cecidit, expectationemque hominum superavit) facta circumquaq. ad Urbem pedum quinum defossione, repertum est, saxea intus crepidinem tricenum, et amplius in profun=

ditatem pedum continent, subesse, Urbemq. totam tamen in planitie positam quasi saxei montis substructuram habere. Quod quidem eo gratius accidit, quod non amplius opus futurum sit, ut ad hostium cuniculos excipiendos transuersi cuniculi fiant, cum his artibus, eaq. ui Urbs oppugnari omnino nequeat. Qua u. etiam fit, ut propugnaculorum, et mænium fundam.ta minus profunda iaci sine ullo incomodo possint. Quod autem ad aquarum uim attinet præter illabentis superiori ex parte Turri aluerum, perennemque liquidos per tubulos fontem influentem, inspexerunt Legati quinos intra Urbem profundioris haustus, et miræ antiquitatis puteos à Raymundo olim Aquileiensi Patr. instauratos, qui singuli ad quadrigenum, et amplius pedum altitudinem demensi sunt: et præterea puteos, ac cisternas publicis, et priuatis in locis, ex quib. electo purior aqua exit, ad sexcentos. De lignea materia cum diligenter itidem quæsiissent, in Tercinti, Stenali, et Ruidisca montib. densissimas siluas ingentium, proceriorumque arborum, quæ ad quamuis maximam munitionem faciendam materiem suppeditant

ditari abunde possint, ni amor luminis tolli per-
miserit jam. Caeterumque quoque, immensum,
atque operarum, quos ut acerbe nec postulent,
nec exigant. Desiderium tamen haudquaquam
sinit, nimis multam esse deprehenderimus.
Quod vero ad victum, Ligonam, et reliqui,
ingentem illum esse pervenerimus. nec quic-
quam ulterius expeti sane posse, nisi id quoque
animale, ut statuas fabricasse Daedalus
dicitur, et de Vulcani tripodibus testatur Home-
rus, curiosius, quis forte exigat. Ex his, aliisque
factum est ut Legati sole clarius perspexerint,
Caelum hoc, Regionemque a Caesaribus olim cultam
non adeo, ut quidam asseruerant, imparatam
ab iis esse, quae ad bene ac beate vivendum
~~[illegible]~~ requiri solent. Et vero sive
Caeli clementiam, sive aquarum salubritatem,
sive terrae bonitatem, seu caetera species, quae large,
liberaliterque natura civitatibus largiri solet (ut
omittam interim splendorem, et claritatem
Civium ingenio, et opes) iam indignam haud
profecto esse invenimus, quae omni artificio, ac
mole murorum, et quibuscumque pacis et belli
ornamentis instruatur. Post haec Legati cum nec

materiei, et cæmentorum honesto impendio compor=
tandorum redemptores, nec ad communitionis opus
aliud seu quicquid necessarium decesse videret,
murorumque ambitus descriptionibus accurate
expressos foret, postremam militarium Ducum
curam in meniium vallorum, ac propugna=
culorum ducendorum circuitu, crassitudine,
intervallis, substructionibus, et fundamentorum
ad solidum depressione diligenter perpenden=
dis, muniminisque forma adamussim lineis
ductis describenda esse censemus. Quod qui=
dem ab ijs naviter curatum, confectumque est
subductis etiam rationibus quot Scut: p: auri
pondo in id operis impensum esset, quod libra=
rum auri quinquies millium summam confi=
cere compertum est. Quod vero ad bellicorum
Præfectorum, Tribunorumque de munimenti forma
sententias attinet, id unum exploratum nobis
est Balionum, et Martinengum in eo conve=
nisse, ut murorum ambitus abintegro novus,
nullaque ex parte diminutus tribus, et decem per=
amplis munitus propugnaculis, ac Turribus duce=
retur; latioresque, ac profundiores fossæ fierent,
agger construeretur: quosdam vero ex tribunis, et
Architectis

Architectis, uti ueteris muri instaurand. consuluisse:
Dibus Ianuarij cum Legati discessum pararent,
Cornelius Frangipanis, Hieronymus Mattaeus iuris=
consulti, Iacobus Valuasonius, Prodocimus Stroia=
donus, Hieronymus Maninus, Nicolaus Honor=
tius, et Ioannes Salsius Vtinis septemuiri, quib.
Magistratum gerentibus supra memorata omnia
gesta sunt, magno subsequente Ciuium num.
Legatos ipsos, et militaris Praefectos conuene=
runt, et Cornelius Frangipanis iurisconsultus,
atque idem orator apprime eloquens publico
Ciuitatis nomine huiusmodi orationem habuit,
quam ille Hetrusce optime, nos latine ut potuimus
" Cum multis antea argumentis, et signis Ciuitas
" nostra in uarijs suis temporib. se ab amplissima
" uestra Rep. diligi, chariss.mamque haberi sentit,
" tum hoc tempore Legatis uiris clarissimi ad ipsum n.
" amplius, et ueritate declaratum plane nouit, aspexitque
" et palam quasi oculis cernit. Nam cum sapientis=
" simus Senatus Vester, qui perpetua quadam pro=
" uidentia afflorentissimum Imperium suum
" administrat, Regioni nostrae, quae undequaque
" patens, atque immunita est, potentissimorum Prin=
" cipum, Turcarumque praesertim Imperatoris, qui

,, in dies nobis propior fit, infensior iniuria impenderet
,, prospiceret, prudentissime is decrevit uti novis tur=
,, ribus, ac propugnaculis, absque ulla aedificiorum,
,, privatarum aedium ruina Urbs nostra communiret,
,, uti sub suo nos imperio servaret, defenderet, ac
,, tueretur: Quae ex re nos sane pro eo ac debuimus
,, magnificam laetitiam cepimus. Atqui voluit
,, quoque idem Senatus praecipuis, certisque oculorum
,, sensibus, qui vos, Legati, estis, qua id ratione com=
,, modissime, ac luculentissime fieri posset, deberetque
,, quam diligentissime perspicere. Quam ob rem
,, vos in praesentia non soli tantum extremitatem
,, ad aggeres, vallosque ducendos appositam pervi=
,, distis, sed in ipsa telluris viscera invasistis, lapi=
,, dum quasi venas quasdam ad muros, et propugna=
,, cula excitandos emittis perennes scatentium
,, Lympharum fontes ad omnem opportunitatem
,, reperistis, nemora demum ad materiem abunde
,, suppeditandam cum his omnibus rebus, quae ad am=
,, plum muniminis genus instituendum spectant,
,, large ut liberaliter suppetere novistis. Ob vero
,, amplum id est Legati, fiet, quam maxime con=
,, venit, cum totius Provinciae domicilium, ac
,, diversorium: amplius cum omnium, quae usquam

in

" in Italia sunt, atque Imperij sunt, primus obex,
" et munimentum Barbaris oppositum: amplissi=
" mum cum totius Italiae firmissimum propu=
" gnaculum futurum sit, iisdem plane rationib.,
" ac consilio paratum, quo à Romanis olim
" Aquileia erectum est, qui eam ob id amplissima
" construxerunt, quod hac Regio ita aperta, ac lata,
" et quasi porta patens sit, per quam barbarae na=
" tiones in Italiam erumpunt, ac indubitè collecta elu=
" uie quibusdam quasi statutis temporib. ad illus=
" trium Europae oram uastandam descenderunt, que=
" madmodum de Gothis, Hunnis, Vandalis, Lango=
" nibus, ac Germanis posterorum memoria proditum
" est. quam ob rem deceret profecto, vtcumque om=
" nino esset, ut Itali Principes cuncti, quemadmodu
" fructus ex commodi erunt, facundi pariter in id
" sumptus consortes fuerint: Cum hac tam eorum,
" quam uestri Imperij quasi firmissima Arx
" procul dubio sit futura. Sed utcumque ceteri
" Principes hoc nimis affectos, se ostenderint, nos
" certe minime uereamur, quin ad communem om=
" nium salutem tuendam opus tam necessarium
" à magnificentissima, ac vigilantissima Rep. Ven.
" conficiatur; cum uestrae Legationis uestro nomin=

" tiario ipsummet certissimum Senatus Beneficium
" futurum sit, quod nos, et Augustissimae Reipublicae Marcianae
" Procuratores, et sapientes in consilijs vestris perpetui,
" ac ea dignitate, et splendore Senatores estis, ut
" vestra praecipue sapientia, et Consilio Respub.ca Veneta
" nitatur, ubi ingens, ac conquiescat. Quo fit ut
" nos in praesentia ex sententia vestra praescripto Urbem
" hanc maximis, et multissimis muneribus obvallatam
" inspiciendi, quemadmodum est Senatus vester am=
" plissimus censuit, et vestrae, Reip: vestrae, totiusque pla=
" ni Italiae rationes, et tempora postulant, ad cer=
" tissimam spem erigamur. Nos enim vero, Cives,
" nobilitas, Populus, boni omnes, vestaque, atque
" integra mente praeditos quisque ob huiusmodi
" immortale in nos collatum beneficium amplitudi=
" ni vestrae sempiternum in tempus devincti erimus:
" et quod nos difficillimo tempore tot labores susceptis,
" maximeque in nos propensam voluntatem vestram
" ostendistis nos vestrae laudis, et gloriae studijs in=
" censi in vobis ornandis, venerandisque defatigabi=
" mur profecto nunquam, nec satietate defessi unquam
" erimus; quinimo nos, vestraque nomina in animis
" nostris firmissime, tanquam in marmore insculpta
" gerentes, clarissima posterorum memoria, maximeque
Sempiterna

" sempiterna collocabimus. Vobis illustres magnani-
" miq. Duces, qui exactissimo iudicio vestro Urbem
" hanc propter communem omnium salutem com=
" muniendam Patribus auctores fuistis, quin̄ solici-
" tudinis, ac laboris Legatis viris clarissimis obitorum
" participes fuistis, perpetuo quoq. debebimus, vestramq.
" ad eorum memoriam adjiciemus: Fortunaq. Numi=
" mini supplices preces impense effundemus, ut
" nobis virtutiq. vestrae dignam aliquando occasionem
" praebeat praeclaras eas cogitata in lucem proferendi,
" ac perficiendi quae in mente vrā iam diu concepta
" ad Venetorum Imperium, qui prudentissime id regunt,
" et moderant, latius propugnandum intendistis ac
" direxistis. Vobis demum una omnibus nos una
" minus de praeclaris vris cogitationibus, consilijs, atq.
" actionibus tot gratias agimus, quot animi nri
" vix capere prae amplitudine possunt. Ad haec
" Contarenus Legatus breviter respondit. Egregiam
" Civitatis ergo Remp. voluntatem fidemque tot testi=
" monijs apertissime declaratam gratissimam sibi, col=
" legisq. suis contigisse. De ea se ad Senatum, ac
" de Urbe muniendae relaturos; nec adeo vereri, quin
" et Resp: commodi Civium, quos aeque, ac Filios ca=

" issimos diligit, rationem sit habitura, et Ciuitas cum
" opus fuerit officium omnem, atq; opem in re tanta
" alacriter sit praestitura. Ad diem .15. cal: Febr:
Legati cum Senatus mandata omnia exhausissent
uniuersis ciuibus fere eos officij gratia ad tria
passuum millia, prosequentibus ab Urbe discesse=
runt. Post eorum discessum haec fere sunt,
quae nobis haec de re innotuere. Post renunciatio=
nem in Collegio. Patrum Legationis eiusdem in
senatu renunciationem in mensem Februarium
ob id dilatam, quod eo mense ineunte noui
quadraginta uiri criminum causis praefecti sena=
tum inituri erant. Actum demum id esse
pridie no: Febr: satis frequenti senatu. Sed
nihil praeterea decretum, quod alio animum
intendere Resp: coacta est. Quamobrem no: Martij
Sancitum esse, ut Iulius Sauornianus in Cypro,
Hieronymus Martinengius in Cretam cum peditti=
bus copijs transmitterent, Sforza uero Praefectus
Iaderam Adria adnavigaret &c.

Finis.

(inedito)

~ 1567. ~

634.
PPb1

De munienda Urbe Utinensi Joannis Bapt.ae Arrigonij Cancell: Commentarius.

Libet hoc loco, ut gratiam ab ijs ineam, qui pub.ca monum.ta ali=
quando legent, literis mandare, et in unum ea omnia
conferre, quae de munienda Urbe statuta, decreta, et acta
sunt extremo superiori anno et hoc ineunte, qui est a
Virginis partu sexagesimus septimus supra millesi=
mum quingentesimum. Quae quidem mi ut praestanda
illud studio de quaesivi, et cum certum veritatis testimo=
nium scripta continerent nostra: tum ut infinita
posteritati (si modo illa tamdiu extabunt) ij, qui in
hisce Oris nati Caelum hoc haurient. Singularem
Ven: Reip: post Homines natos clarissimae providen=
tiam, et mirificam erga suos charitatem ac benevolen=
tiam et videant omnes, et admirentur. Quod si qui sunt,
qui illustriorem pertendere pigent, ij sic cogitare debebunt,
mi ut in altero illo ut certa orationi nostrae fides habeatur.